

Maori A: literature – Standard level – Paper 1
Maori A : littérature – Niveau moyen – Épreuve 1
Maori A: literatura – Nivel medio – Prueba 1

Wednesday 10 May 2017 (afternoon)
Mercredi 10 mai 2017 (après-midi)
Miércoles 10 de mayo de 2017 (tarde)

1 hour 30 minutes / 1 heure 30 minutes / 1 hora 30 minutos

Instructions to candidates

- Do not open this examination paper until instructed to do so.
- Write a guided literary analysis on one passage only. In your answer you must address both of the guiding questions provided.
- The maximum mark for this examination paper is **[20 marks]**.

Instructions destinées aux candidats

- N'ouvrez pas cette épreuve avant d'y être autorisé(e).
- Rédigez une analyse littéraire dirigée d'un seul des passages. Les deux questions d'orientation fournies doivent être traitées dans votre réponse.
- Le nombre maximum de points pour cette épreuve d'examen est de **[20 points]**.

Instrucciones para los alumnos

- No abra esta prueba hasta que se lo autoricen.
- Escriba un análisis literario guiado sobre un solo pasaje. Debe abordar las dos preguntas de orientación en su respuesta.
- La puntuación máxima para esta prueba de examen es **[20 puntos]**.

Tuhia he tātaritanga arahina reo mō te tangohanga **kotahi** anake. I roto i to whakautu me kōrero e koe mō ngā pātai arahina kua whakaratoa.

1.

“Nā wai i mea? Nē, nā wai? Nā wai i mea kia pēneitia e rātou tā tātou mokopuna? Kei te tino riri nei ahau ki tēnei tākuta!”

Nā puehu ana te marae i a Pita. E whakarongo hoki ana te iwi, me te whānau ki āna kōrero.

5 “Taurekareka Pākehā! Taurekareka tākuta! Nā wai i tuku, ā, nā wai i hoatu te mana ki a ia? Kia riro rawa māna e tuku tā tātou tamaiti, mokopuna kia mate? Nā wai tēnei tākuta Pākehā I whakatū hei atua? Kia riro rawa māna e mea kia tukua a Matiu kia mate?

10 “E Pita! E whakaae ana ahau ki ēnā kōrero āu. Koia tonu ēnā ko ngā whakaaro kei roto i tōku nei ngākau. E Pita, mai i tōku rongona i tēnei mea e kōrerotia nei e tātou, kātahi ka koropupū ake te riri ki roto i a au. Koia hoki tēnei ko te mate ki a tātou ki te Māori. Ka kite mai te tākuta Pākehā, he mangu kē te kiri o te tangata, ehara i te kiri mā, kua tukuna kia mate. Kua mutu te hoatu i ngā rongoā e ora tonu ai.”

Kātahi hoki a Karaka ka oho ake, 'E hoa mā, e ngā whanaunga, e te whanau, ahakoa te mamae o o tātou ngākau, tēnā āta tirohia e tātou te pūtake, me ngā tikanga, i pēneitia ai e te Pākehā nei, tā tātou tamaiti mokopuna a Matiu.

15 Nā, e kī ana te tākuta nei, he nui rawa ngā mate o tā tātou mokopuna. He nui, he kino te whara o tōna māhunga. Kua kore kē ia e mōhio ake ki te tangata. Kua kore kē e rongo ake i te reo tangata. Kua kore noa iho e korikori. Heoi e takoto kau ana. Ko te ngākau anake e panapana tonu ana. Nō reira, ahakoa pēhea te roa ōna, e hono atu ai ki te mīhini whakaora, e kore rawa ia e ora. Nō reira e te whānau, e ngā whanaunga hoki, kia –”

20 “E noho koe ki raro Karaka, e kore rawa ahau e whakaae. E kore hoki ahau e whakapono ki ēnā kōrero āu, ki a mātou.” Nā, ko te reo tēnei o Pare. Koia tēnei ko te whaea o Matiu, arā, o te mokopuna e takāto mai rā, ā, e hono mai rā ki ngā mīhini whakaora o te hohipere.

25 “Nā, ko tāku tēnei. E whakapono ana tōku whatu manawa ki tēnei kōrero, nā lhowa i homai, mā lhowa anō e tango. E kore rawa ahau e whakaae mā te tākuta Pākehā taku tamaiti mātāmua e tango atu.”

I konei, ka tīmata te auē, me te tangi o ngā kuia i to ratou aroha ki a Pare. E heke nei ngā roimata, mō tāna tamaiti, mō Matiu e aiuātia nei i tērā atu marama. I te tūtuki o tōna waka ki te piriti, i whakawhiti mai rā i te awa. I kō tata atu o te taone nei.

Kātahi ka tū ake a Tāmati. Ko ia te koroheke o to rātou marae.

30 “Hutia te rito o te harakeke,
kei hea te komako e kō?

Pātai mai ki au,

He aha te mea nui o tēnei ao?

Māku e kī atu ki a koe,

35 He tangata, he tangata, he tangata.”

“Nā e kōrero nei tātou mō te tangata. Arā mō tā tātou mokopuna mō Matiu, kua tangohia nei ōna hononga ki te mīhini e ora tonu ai ia. Kua tangohia nei ēnei e te tākuta Pākehā nei.

40 Tēnā pea e te whānau, e ngā whanaunga hoki, ka tutuki ngā kōrero a te whaea nei a Pare i a ia e kī ake nei, nā lhowa i homai, tukua mā lhowa anō e tango. Tēnā pea e te iwi, kua tae tēnei ki te wā, kua karanga a lhowa i tāna kia hoki atu ki a ia. Tēnā pea i runga i te riri o ō tātou ngākau, ko tātou kē e ārai ana i tā te Atua i hiahia ai. Kia hoki atu tā tātou mokopuna ki a ia, i runga i te rangimārie, ahakoa tātou rurerurea e te aroha mōna. Nā, ko tāku tēnei ki a tātou e hui nei, e aku whanaunga, e taku whānau, tukua ta tātou mokopuna kia riro i runga i te rangimārie. Ahakoa te nui o te aroha i roto i a tātou.”

- 45 Nā, i te ono o ngā hāora, i te ahiahi, i te torongitanga o te rā, ka tangohia e te tākuta Pākehā ngā hono o te mīhini i te mokopuna nei i a Matiu. I te waru o ngā haora, i taua pō tonu, ka hemo ia. Ka hoki tōna wairua ki tōna Kaihanga, ki te Atua.
- Ka tūturi te whānau i te taha o tōna moenga. Ka karakia a Paora, “Whakangaro atu e moko i tēnei ao, i runga i te aroha o te Atua, nāna nei koe i hanga, i runga i te mana o
- 50 Ihu Karaiti. I mate nei ia mōu, i runga i te atawhaitanga o te Wairua Tapu. Whakangaro atu e te wairua ki te whānau e hui mai rā i Paerau, okioki mai, e hoki e te wairua, e hoki ki te kāinga.”
- Kātahi ka whakahokia mai te tinana o te mokopuna nei o Matiu, e te whānau, ki tō rātou marae takoto ai. Nā, i reira te iwi e tangi ana, e auē ana, e hotu ana. To rātou riri tonu, i roto i o rātou ngākau ki te tākuta Pākehā rā.
- 55 I te toru o ngā rā, ka mutu te karakia i roto i to rātou tūpuna whare. Ka mauria ia, ka tanumia ki waenganui i ngā rua koiwi o ōna mātua tūpuna. I mua tonu i te tanumanga, ko te kōrero whakamutunga iho a tōna matua, a Puru ki a ia.
- “Haere, haere, e taku tamatī. Haere ki te wahangūtanga o te tangata. Haere e tama, nā Pākehā tēnei mahi ki a koe. Mehemea taua tākuta Pākehā nei i pūmau ki te oati, i oatitia e
- 60 ia, i te rā i tū ai ia hei tākuta, ki te whakaora i te tangata i te wā e panapana tonu ana tōna ngākau. E tama! E kore kē koe e takoto mai i konā. Haere e tama, whakangaro atu i te tirohanga a te kanohi.”

Charles Shortland, *Ngā Pakiwaitara a Huia 4* (2007)

- (a) Kōrerohia mō ngā tūmomo āhuetanga me te aria o te kaituhi me tōna whakamahi i te reo me ngā tikanga ā-tuhi [*stylistic features*] hei whakatewhatewha i ngā tino kaipakihi o tēnei tangohanga.
- (b) Kōrerohia mō te āhua o te reo ā-taki [*narrative voice*] me te hangatanga hei whakatewhatewha i ngā kiripuaki me o rātau aro ki ngā takapiringa o tēnei tangohanga.

2.

Anei Au

Anei au, e mihi ana
Anō nei he ohooho
Kua tautī a Karanga
Kua takutaku a Karakia
5 Auē taukiri, ko wai anō ahau?

Anei au, e tīoriori ana
Anō nei he māpihi maurea
Kua rūrū a Haka
Kua tāngia a Apakura
10 Auē taukiri e, ko wai anō ahau?

Anei au, e pāorooro ana
Anō nei he whakakai marihi
Kua tau a Oriori
Kua rongo a Waiata
15 Auē taukiri e, ko wai anō ahau?

Anei au e tūpapahu ana
Anō nei he taonga tuku iho
Kua pao a Ngeri
Kua whakaoho a Mataara
20 Auē taukiri e, ko wai anō ahau?

Anei au, e umere atu ana
Anō nei he waha tangata
Kuā whāki a Kōrero
Kua mea a Kupu
25 Auē pai marika e, ko te reo Māori ahau!

Hana O'Regan and Charisma Rangipunga,
Kupu: a collection of contemporary Maori poetry (2007)

- (a) Kōrerohia mō ngā momo āhuatanga e whakatōmene ana e te kaitito e pā ana ki ngā kaupapa matua o tēnei whiti.
- (b) Pēhea te takarure me te whakatakotoranga e whakangako i tō māramatanga o tēnei whiti?